

תוכנית הלימודים בספרות לכיתות ז-ט

לבית הספר העל-יסודי
הממלכתי | ירושלים

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף חברה ורוח
הפיקוח על ספרות

רציונל:

במסמך שלפניכם מפורטת [תוכנית הלימודים בספרות לחטיבות הביניים](#) בחינוך הממלכתי והכללי, המותאמת לרפורמת הלמידה המשמעותית. תוכנית זו מבוססת על "תוכנית הלימודים בספרות לבית הספר העל-יסודי הממלכתי והכללי, כיתות ז'-י"ב, תשס"ז" ומחליפה אותה. התוכנית, המותאמת למדיניות רפורמת הלמידה המשמעותית שמוביל משרד החינוך, מוצאת את ביטויה במסמך בשני היבטים:

1. הלימה של תוכנית הלימודים בספרות למספר שעות ההוראה בפועל. מהלך זה מצמצם אמנם את מספר היצירות הנלמדות, אך הוא מאפשר למורים ולתלמידים תהליכי הוראה-למידה מעמיקים ומשמעותיים יותר.

2. חלוקת התוכנית על פי מתווה של 70 אחוז לימודי חובה ו-30 אחוז לימודי בחירה והעמקה. חלוקה זו תיעשה על בסיס ההבחנה בין הידע והמיומנויות ההכרחיים בלימודי הספרות לבין מגמת ההרחבה וההעמקה. לשון אחר, אותן יצירות ומיומנויות שוועדת המקצוע רואה בהן את בסיס הידע של הוראת הספרות (בדרך כלל מדובר ביוצרים קנוניים וביצירות קלאסיות) יהיו חלק החובה בתוכנית (70 אחוז). בצידן יורחבו ויועמקו לימודי הספרות בדרכים מגוונות (חלק הבחירה - 30 אחוז).

ההנחה שבבסיס תוכנית הלימודים המותאמת לחטיבת הביניים, היא שישנם בתי ספר המלמדים ספרות לאורך שלוש שנים (2 ש"ש בכל שנה), וישנם כאלו הפורסים את לימודי הספרות על פני שנתיים (3 ש"ש בכל שנה). אי לכך [מארגנת מחדש התוכנית על פי הסוגות השונות](#), תוך הבחנה בין יוצרי חובה לבין יוצרי בחירה, ולא על פי שכבות הגיל השונות (כפי שהיה עד כה). עם זאת, לצד שמם של יוצרי החובה ושל יצירות החובה, מצוין באיזו שכבת גיל מומלץ ללמד. על בתי הספר להקפיד ללמד את יוצרי החובה ואת יצירות החובה.

החלוקה דלעיל מזמנת לבתי הספר אפשרות ליצור דגמים ייחודיים להוראת ספרות (כגון הוראה סביב נושאים, סוגות, יוצרים). אפשרות נוספת היא ליצור יחידות הוראה רב-תחומיות (למשל: ספרות-אמנות; ספרות-תיאטרון; ספרות-היסטוריה). מומלץ להיעזר במדריכה המחוזית להוראת ספרות בבניית יחידת ההוראה הייחודית. התקווה היא שמהלכים אלו יזמנו גיוון בדרכי ההוראה-למידה-הערכה; מתן מענה נוסף לשונות בין התלמידים; אפשרויות בחירה בין הוראה ז'אנרית להוראה תמאטית; שילוב חדשנות ויצירתיות בהוראה.

חשיבות מיוחדת יש בתוכנית להקניית הרגלי קריאה בחטיבת הביניים. הפיקוח על הוראת הספרות, בשיתוף המחוזות, מפעיל את תוכנית "שמחת הקריאה" לעידוד הקריאה בחטיבות הביניים - מתוך מטרה ארוכת טווח - להגביר בתלמידים את ההנעה לקריאת ספרים ואת ההנאה מהם, ולהפוך את בתי הספר לקהילות קוראות. החל משנת הלימודים תשע"ה התוכנית הופכת להיות תוכנית חובה בכל חטיבות הביניים (וראו גם פירוט במסמך מתנ"ה). את תהליכי ההוראה-למידה וכן את הערכת הקריאה החופשית יערכו מורי בית הספר, בהסתמך על פעילויות כגון: יומן מסע קריאה המתעד את הרשמים ואת המחשבות בזמן הקריאה; דיון קבוצתי של כמה תלמידים בספר שבחרו לקרוא; המלצה מנומקת שתוצג בפני הכיתה בעל פה או על גבי עיתון קיר המיועד לכך, ועוד (וראו התייחסות לדרכי הערכה חלופיות במבוא לתוכנית הלימודים בספרות).

1 מיומנויות דוגמת: **פיתוח מודעות למאפייני הטקסט הספרותי** (לשון פיגורטיבית, מקצב ומשקל, תקבולות וניגודים וכדומה); יכולת השוואה בין יוצרים / יצירות; מיומנויות חקר וכיוצא בזה

מטרות התוכנית:

1. פיתוח עניין בקריאת ספרות יפה כהתנסות מעשירה ומהנה, תוך הפגשת הלומדים הצעירים עם יצירות העשויות לעורר בהם מחשבה ומעורבות רגשית.
2. מתן אפשרות להוראה תמטית בנושאים הקרובים לעולמם של התלמידים כדי לקרבם לתחום הספרות.
3. פיתוח היכולת להתמודד עם ערכי תרבות, חברה ומוסר המשוקעים ביצירות הספרות השונות, מתוך השקפת עולם יהודית ואוניברסלית.
4. פיתוח רגישות ותובנה למורכבות ולרב-משמעיות של מצבים אנושיים, כפי שהם מגולמים ביצירות ספרות, העשויות - מעצם מהותן - להאיר תופעות במציאות ולעודד פתיחות מחשבתית.
5. טיפוח יכולת ההבנה והפרשנות של הלומדים כקוראים עצמאיים של טקסטים ספרותיים מסוגים שונים; היכרות ראשונית עם מיומנויות הקריאה הספרותית.
6. פיתוח שיטתי של דרכי תגובה מגוונות, בכתב ובעל-פה, בעקבות המפגש עם יצירות ספרות (כגון: מבע התרשמותי-אישי, מבע פרשני-עיוני).

[למבוא נרחב של תוכנית הלימודים בספרות לבתי העל-יסודיים](#)

לימודי חובה (70 אחוז)	לימודי בחירה והעמקה (30 אחוז)
סיפור אחד מבין: (5 שיעורים) עגנון שמואל יוסף	מאויב לאוהב; מעשה העז; קליפת תפוח זהב (אלו ואלו, שוקן, 1998) מומלץ ללמד בכיתה ז'
בלדה אחת מבין: (4 שיעורים) טשרניחובסקי שאול	בת הרב ואמה; בת הרב; על הרי גלבוע (כל כתבי שאול טשרניחובסקי, עם עובד, 1990; וכן: שירי שאול טשרניחובסקי, דביר, 1968) מומלץ ללמד בכיתה ז'
שני שירים מבין: (6 שיעורים) ביאליק חיים נחמן	ביום קיץ יום חום (שירים, דביר, תשמ"ג-תש"ן); בנכר; ציל צליל; תרזה יפה; בין נהר פרת ונהר חידקל; לא ביום ולא בלילה; מאחורי השער; (שם, "שירי עם ופזמונות"); וכן: ח"נ ביאליק, השירים, דביר, 2004²; וכן: פרויקט בן יהודה

2 להוראת "שירי העם" של ח"נ ביאליק ראו אבי מעפיל, הדוכיפת, הנערה והגן (2004), מכון מופ"ת

לימודי חובה (70 אחוז)	לימודי בחירה והעמקה (30 אחוז)
סיפור אחד מבין: (5 שיעורים) ביאליק חיים נחמן	אגדת שלושה וארבעה (נוסח א')³; מי הגנב? (ויהי היום, דביר, 1970); וכן: פרויקט בן יהודה מומלץ ללמד בכיתה ח'
שני שירים מבין: (6 שיעורים) רחל	אל ארצי; אקליפטוס; ואולי לא היו הדברים; בגני נטעתיך; צבעים (שירת רחל, דבר, 1978) מומלץ ללמד בכיתה ט'

לימודי חובה (70 אחוז)	לימודי בחירה והעמקה (30 אחוז)
מחזה אחד מבין: (15 שיעורים) מולייר ס'אן בטיסט פוקלן שו ברנרד גולדברג לאה	הקמצן (הקיבוץ המאוחד, 2000; 2009); החולה המדומה (אור-עם, 1990) פיגמליון (אור-עם, 1984) בעלת הארמון (ספרית פועלים, 1979 וכן: ספרית פועלים-הקיבוץ המאוחד, 2014) מומלץ ללמד בכיתה ט'
מחזה חובה	2-4 שיעורים: מערכון (או תמונות נבחרות מתוך מחזה)* מומלץ לכיתה ח'

לימודי בחירה והעמקה (30 אחוז)	לימודי חובה (70 אחוז)	
4-2 שיעורים: 7 ספרים לפחות בקריאה חופשית (4-2 ספרים בשנה), על פי בחירת התלמידים ובהכוונת המורה (בכיתה יוצגו המלצות ספרים ועבודות בעקבות הספרים).	25 שיעורים: קריאה מונחית של חמישה ספרים - פעילויות בספרייה, שיחות על הספרים, קריאה בקול בכיתה, ופעילויות לימודיות אחרות התומכות בקריאה המונחית.	קריאת ספרים
22-20 שיעורים: סיפורים קצרים, סיפורי עם וסיפורי עם אמנותיים	5 שיעורים: 1 מסיפורי העם האומנותיים 20 שיעורים: 4 סיפורים קצרים (בנוסף לסיפורי החובה של עגנון וביאליק)	סיפורי עם אומנותיים סיפורים קצרים
22-20 שיעורים: בלדות, רומנסות, שירים ליריים	6 שיעורים: 2 בלדות ורומנסות (כולל בלדה של טשרניחובסקי) 15 שיעורים: 5 שירים (בנוסף לשירי החובה של ביאליק ורחל)	בלדות ורומנסות שירה
49 שיעורים	113 שיעורים	סה"כ

היצירה המזרחית (יחידת חובה)

יחידה זו כוללת יצירות קיימות מתוכנית הלימודים ויצירות חדשות שנוספו אליה. בהתאם למפורסם [בחוזר מפמ"ר מס' 2, תשע"ז](#), החל משנה"ל תשע"ח מורות חט"ב חייבות, במהלך שנות הלימודים בחט"ב, בהוראת לפחות **שני שירים וסיפור אחד** של יוצרים מזרחיים, מתוך הרשימה הבאה:

היצירה המזרחית - יחידת חובה בספרות לחטיבת הביניים		
סוגה	יצירות	הערות
סיפור קצר	בורלא יהודה: "בשל תפוחים" (עם שחר, מסדה, 1956) ; "סובבתו בכחש" (במעגלי אהבה, עם עובד, 1953)	
	בניה-סרי דן: "מלך בירושלים" (אדם שב אל ביתו, כתר, 2009)	חדש בתכנה"ל
	נאווי אליהו: "המסמר" (סיפורי ערב, כתר, 1984)	
	קסטל בלום אורלי: "ג'ו איש קהיר" (לא רחוק ממרכז העיר, הספריה החדשה, 1987)	חדש בתכנה"ל
	שמוש אמנון: "תמונות מבית הספר העממי" (קנה וקינמון, מסדה, 1979) ; "בלה של החורשה" (אחותי כלה, מסדה, 1978)	
	שמי יצחק: "בין חולות הישימון" (טחנת החיים, כנרת זמורה ביתן, 2015)	
	אביו שלמה: "מהמדבר לעיר דרך ההורים" (שורשי הים, הקיבוץ המאוחד, 1979)	
שירה	אדף שמעון: "שיר ערש" (המונולוג של איקרוס, גוונים, 1997)	
	אליה כהן איריס: "תשרי"; "רשימה שחורה" (שחרחרות, הוצאה עצמית, 2014)	חדש בתכנה"ל
	אלמוג אהרון: "מוריד הגשם"; "שיר ואפילוג" (רקוויאם לזונה, הקיבוץ המאוחד, 1983)	
	אלקיים שלי: "צריך לפתוח את הבית למזרח" (שירת הארכיטקט, זמורה ביתן, 1987)	חדש בתכנה"ל
	ביטון ארז: "שיר קנייה בדיזנגוף" (מנחה מרוקאית, עקד, 1976) ; "משפחות בבית חינוך עיוורים בירושלים"; "משל ליסודות הבית"; "פגישה" (ציפור בין יבשות, הקיבוץ המאוחד, 1990)	
	בנאי פרץ: "כל הכבוד לאבא" (חמצן, סתווית והוצאת עכשיו, 1980)	

חדש בתכנה"ל	הס אמירה: "אנשים פרחים הם דבר רך", כמו בכי שאין לו עיניים להיכנות (עם עובד, 2014)	שירה
	סומק רוני: "קו העוני"; "שיר לילדה שכבר נולדה"; "חיטה"; "נקמת הילד המגמגם"; "שיר אושר" (גן עדן לאורז , זמורה ביתן, 1996)	
חדש בתכנה"ל	קיסר עדי: "קיצור תולדות האהבה"; "אלף לילה ולילה" (מוזיקה גבוהה , ערס פואטיקה, 2016)	
חדש בתכנה"ל	שחר יודית: "זו אני מדברת"; "אני יודית" (זו אני מדברת , בבל ומשכל, 2009)	
	שמוש אמנון: "וידוי הגדול" (דיוואן ספרדי , מסדה 1981)	

* [לחצו כאן לרשימת כל היצירות לבחירה](#) (אין להתייחס לחלוקה על פי שכבות הגיל).

אנו מאחלים פוראד-אמידה פווייב ומאגרת אלב פאוריס ואלב פתאמידים